

UČENJE I PSIHOLOŠKI RAZVOJ DJETETA U TOKU ONLINE NASTAVE

Dragana Aleksić

Univerzitet PIM, Filozofski fakultet, Despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosna i Hercegovine, gagalukic86@hotmail.com

SAŽETAK

Učenje je kontinuiran proces. Ako se prekine sam uobičajen način rada i nastave, posebno kod prvaca dolazi do različitih problema, nedostataka i praznina, posebno kada nije prisutan kontakt sa učiteljem, odnosno kada se odstupa od redovne nastave. Istraživanja, kao i praksa su pokazali određene nedostatke u takvom načinu rada, kao i psihološki proces i razvoj djeteta koji ukazuje takođe na neke od nedostataka. Danas imamo neke od posljedica online nastave. Učenici navode da su zbunjeni, nemaju jasne informacije, sve je ubrzano, nedostaje im kontakt sa učiteljem uživo, školom i vršnjacima. Učenici razredne nastave su posebno oštećeni, mada je sličan slučaj i sa starijim učenicima. Na pitanje šta im je najviše predstavljalo problem u toku online nastave, navodili su: Nejasna uputstva, problem sa vezom, nejasni zadaci, kratko predavanje na tv-u, obimni domaći zadaci bez posebnih objašnjenja, nedruštenost, otuđenost i sl. Kažu da su bili skoro skoro neaktivni, radili su samo ono što su morali i nisu imali skoro nikakvu motivaciju za učenje kao u redovnoj nastavi. Cilj upravo jeste, da stvaramo stabilne i sposobne generacije u budućnosti, koje će biti spremne za sve izazove i uspjehe. Sam cilj ovog rada podrazumijeva da se ukaže upravo na nedostatke online nastave, a glavni problem istraživanja već smo napomenuli ukratko na početku, koji se svakako odnosi na velike praznine online nastave, kao i prevelika očekivanja koja učenici trebaju da ispune, što ćemo svakako detaljnije pojasniti i objasniti u daljem nastavku rada.

Ključne riječi: učenje, učenici, psihološki razvoj, online nastava.

UVOD

Ovaj rad prije svega govori o problemima online učenja koje je izazvala pandemija Kovid-a. Redovna nastava je bila zapostavljena iz već pomenutih razloga. Redovna nastava je svakako neophodna kako bi se vaspitno-obrazovni proces odvijao bez većih poteškoća. Online učenje je poželjno ponekad ili u kombinaciji sa redovnom nastavom, ali nikako samostalno bez kontakta i žive riječi nastavnika. Period koji je protekao je bio prilično težak kako za učenike, tako i za nastavnike, učitelje kao i roditelje. Svi su željeli da se vrate u redovnu školu, uz učenje i druženje. Veoma je važno naznačiti psihološko stanje učenika u takvim okolnostima učenja, jer su djeca naše najveće bogatstvo., pa u skladu s tim im i trebamo pristupati. Online nastava je ostavila nekoliko praznina u toku sticanja znanja, posebno kod učenika razredne nastave, jer je njima prije svega potrebna redovna nastava i učestvovanje u vaspitno-obrazovnom radu. U redovnoj nastavi imaju više vremena za konsultacije, rješavanje problema, razgovor sa vršnjacima, učiteljem, stručnom službom i sl. Veoma je važno nadoknaditi postojeće praznine kako bi se nastava odvijala na što efikasniji način, a opet na korist, a ne na štetu učenicima.

UČENJE I NASTAVNI OBLICI

Frontalni oblik

Ovaj oblik rada je ekonomičan. On omogućuje svim učenicima da istovremeno posmatraju, prenose poruke, sistemsko ponavljanje, utvrđivanje znanja i razvoj sposobnosti. Naročito je pogodan u uvodnim dijelovima časa, tokom upotrebe filma i televizijskih emisija u nastavi, tokom izleta, ekskurzija, posjeta i slično. Naročito se koristi u situacijama u kojima su nastavnici pretežni izvori znanja. Frontalna nastava je ekonomična i to stoga jer pomaže štedjeti vrijeme, a posredno i

novac; Frontalna nastava je didaktički jednostavna nastavna metoda; Frontalna nastava olakšava disciplinske mjere nastavnika; Frontalna nastava je posebno prikladna za određene nastavne sadržaje - za one s manjim stepenom težine, koje razumiju svi učenici; Primjerena je posebno za tzv. priopštavajuću nastavu; Frontalnu nastavu treba prihvatiti kao nastavnu metodu i onda kada kod učenika možemo pretpostaviti jednako predznanje ili predrazumijevanje; Prihvatljiva je i opravdana kada kod svih učenika možemo pretpostaviti jednak interes za nastavni sadržaj“ (Aschersleben, 1986, str.33 i dalje, drugo izdanje). Frontalni oblik rada ima i brojne slabosti. One se ogledaju u sljedećem:

- teškoće individualizacije gdje bi težina i tempo rada bili prilagođeni individualnim sposobnostima učenika;
- stepen usvojenosti nastavnih sadržaja može se provjeriti samo kod jednog određenog broja učenika, letećim propitivanjem;
- nema direktne komunikacije između učenika zbog ometanja rada;
- istovremeno je teško i nemoguće aktivirati sve učenike.
- Jedan broj učenika fizički je prisutan, psihički je odsutan sa časa;
- ovaj rad je uniformisan što izaziva monotoniju i dosadu;
- u učionici vlada atmosfera predavaonice i slušaonice; (Tomić i Osmić, 2006).

Zbog navedenih slabosti frontalni oblik rada u nastavi kombinuje se sa grupnim, radom u parovima i individualnim oblikom rada u nastavi (Simić, 2015).

Grupni oblik

Grupni oblik rada u nastavi jedan od posebnih oblika rada u nastavi je grupni oblik ili rad u skupinama. „Grupni rad učenika izvodi se tako da se unutar učeničkog kolektiva povremeno formiraju manje grupe učenika koje samostalno rade na određenim zadacima i s rezultatima svog rada upoznaju nastavnika, odnosno cijeli kolektiv“ (Poljak, 1985, str. 159). U grupnom obliku rada odjeljenje se dijeli na grupe, grupe svaka za sebe ostvaruju postavljene nastavne zadatke, a o rezultatu svoga rada nakon završetka obavještavaju odjeljenjski kolektiv. „Onaj ko želi učinkovito unaprediti razne sposobnosti učenika, te im pružiti mogućnost preuzimanja odgovornosti za rad i učenje u školi, taj neće moći izbjeći grupni rad. Samo je na taj način moguće osigurati nužnu komunikaciju i saradnju među učenicima koja tvrdi da će se oni međusobno inspirirati i ohrabrivati, pitati i kontrolisati, potpomagati i uvjeravati se. Grupni rad ne može, doduše, razriješiti sve pedagoške probleme, no on je zasigurno centralna postavka koja omogućuje da učenici preuzmu odgovornost, da se svestrano i primjereno vremenu u kojem žive obrazuju, i to puno više nego što je to moguće s tradicionalnim metodama kod kojih je nastavnik u središtu“.

Rad u paru

Dalje možemo navesti i rad u paru ili tandemu. Osnovna karakteristika rada u parovima je „što dva učenika (dvije učenice) zajednički obrađuju jedan problem, bilo u nastavi, bilo izvan nje“ (De Zan, 2005, str. 307). U paru se može ostvariti jedinstvo, ako su parovi po osobinama i stavovima komplementarni. Rad u paru (tandemu) ubraja se u inovativne oblike nastavnog rada. Predstavlja prelaz od individualnog ka grupnom i kolektivnom (frontalnom) i masovnom obliku rada. Rad u parovima može se posmatrati sa pedagoškog, psihološkog, didaktičkog i socijalnog aspekta. Ako ga posmatramo sa pedagoškog aspekta onda vidimo da rad u parovima omogućava da se prihvataju pozitivni uzori, doprinosi upoznavanju efikasnijih načina i tehnika učenja, razvija kod učenika naviku da rade u dvoje, uči ih da koriste pomoć drugog kad im zatreba, omogućava uspoređivanje psotignutog tempa i ritma rada i doprinosi racionalnom korištenju vremena na nastavnom času. Ovdje namjerno nismo naveli individualni oblik rada, jer je on bio posebno karakterističan u toku online nastave, gdje pravio ogromne probleme učenicima i njihovim roditelja, jer su morali većinu sadržaja samostalno savladavati.

ONLINE NASTAVA I PSIHOLOŠKI RAZVOJ DJECE

Poželjno je da svi budemo informatički pismeni i da olakšamo sebi funkcionisanje u današnjem ubrzanom načinu života, ali svakako uz određenja ograničenja i upotrebu tehnologija samo u pozitivne svrhe, bez narušavanja zdravlja. Na našu veliku žalost djeca su nam mnogo otuđena, nemaju osjećaja za druženje, igru i sve ono što je korisno za njihov psihofizički razvoj, što dovodi do činjenice da postaju digitalna jednim načinom života, o čemu ćemo dalje i šire govoriti u ovom radu, kao i o problemima koja nastaju po samom rođenju, pa i njihovom daljem odrastanju. Veoma je značajno istaći da su djeca prepuštena često sama sebi, da ponekad nisu svjesna svega što ih putem medija čeka i ne mogu ni zamisliti koje ih posljedice očekuju. Isto je tako i sa roditeljima. Često nemaju dovoljno vremena pa svoju djecu i ne saslušaju do kraja u razgovoru, ili čak nakon nekoliko mjeseci rođenja dozvoljavaju upotrebu pametnih telefona u neograničenoj upotrebi. Da zaključimo, i još jednom napomenemo, upotreba tehnologija je potrebna i poželjna u današnjem životu i društvu, ali u pozitivne svrhe i uz određena ograničenja. Moramo se osvijestiti dok još imamo vremena. Stvaramo nesposobne ljude koji u nekom budućem vremenu neće biti sposobni samostalno funkcionisati niti se socijalizovati u društvu. Postaju grubi, bezosjećajni, asocialni, neprijateljski raspoloženi, agresivni i na taj način nemaju osjećaj pripadnosti u široj društvenoj zajednici. Prvenstveno moramo biti spremni na promjene i da radimo i činimo onako kako je to najbolje, jednostavno rečeno moramo pronaći najbolji mogući način funkcionisanja u današnjem društvu bez velikih zdravstvenih posljedica.

Psihološki razvoj djeteta kao što je već poznato prolazi kroz više razvojnih faza. Jedan od najpoznatijih dječjih psihologa Žan Piježe, utemeljio je svoju kognitivno-razvojnu teoriju koju već godinama psiholozi širom svijeta koriste kako bi objasnili određene razvojne faze u djetinjstvu. Glavna pretpostavka njegove teorije je činjenica da djeca aktivno grade svoje znanje istražujući svijet koji ih okružuje. Najvažniji pojam u njegovoj teoriji je biološki pojam adaptacije, odnosno prilagođavanja na okolinu. U dojenačkoj dobi i ranom djetinjstvu dijete drugačije razlikuje stvari u svojoj okolini od odraslih osoba, te je važno biti svjestan da je mišljenje predškolske djece prepuno logičkih grešaka (Berk, 2008). Isto tako je bilo i sa online nastavom, posebno kod prvaca. Djeca su bila jako zbunjena, ne doživljavaju stvari i događaje iz okoline kao odrasli, kao i činjenicu da im nije normalno da idu u školu, a u suštini ne idu u nju. Puno je tu bilo nelogičnosti, ali mi smo se odlučili da jedan mali dio prikazemo u ovom radu. Školsko doba stvara brojne izazove za većinu djece od upoznavanja velikog broja novih ljudi, uspostavljanja novih autoriteta te dugotrajnijeg odvajanja od roditelja. Djeca koja imaju pozitivna iskustva iz ranije dobi ulaze u srednje djetinjstvo s mirnim samopouzdanjem. Zahvaljujući novim zadacima i umjerenim očekivanjima od strane odraslih, djeca stvaraju **osjećaj** kompetencije. Takođe razvijaju pozitivan i realističan pojam o sebi, ponos zbog postignuća, moralnu odgovornost te saradnju sa vršnjacima (Gutović, 2005). Ako su djeca okružena tužnim pesimizmom, obično imaju malo samopouzdanja te osjećaju nesposobnost i neadekvatnost za obavljanje zadataka s kojima se susreću.

POSLEDJICE ONLINE UČENJA

Radne navike se gube, djeca se ne druže ne saraduju, postaju asocialni. Dolazi do određenih deformiteta ruku, šake, vida, otežanog govora, ako se duže vrijeme provodi samo ispred ekrana. Djeci je potrebno družiti se, učiti zajedno i igrati se na otvorenom. Djeci su najviše nedostajali socijalni kontakti, živa riječ, redovna nastava i normalan život kao i ranije. Učenje putem interneta kreativno je rješenje kad nije moguće učenje u učionici, ali stvara probleme djeci koja nemaju pristup ili imaju ograničen pristup tehnologiji ili nemaju odgovarajuću roditeljsku podršku. Sve su ovo stresne situacije koje izazivaju stres i kod djece i kod roditelja, ali i kod prosvjetnih radnika, a vrlo dobro znamo kako stres inače utiče na razvoj i funkcionisanje pojedinca. Mnogi ljudi koriste izraz stres kada govore o neugodnoj situaciji, drugi tako opisuju svoju reakciju, kao npr. bol u prsnom košu, glavobolju, grčeve u želucu.

Stres je ono nešto kada se osjećamo pod pritiskom. Posljedice dugotrajnog bivanja pod stresom su iscrpljivanje i opadanje ukupne funkcionalnosti organizma, što rezultuje smanjenom efikasnošću. Smanjena efikasnost znači smanjenu uspješnost u postizanju zadanih ciljeva, što ponovo stvara stres. Takav ciklus dugoročno slabi imunološki sistem organizma i vodi bolesti.

Najveći uzročnici stresa, a time i psihosomatskih bolesti, su strah, briga i osjećaj krivice sa čim smo se susreli i u toku online procesa učenja u toku pandemije. Ova reakcija tijekom kod mnogih se ljudi odvija svakodnevno kroz duže vrijeme te iscrpljuje organizam i dovodi do stanja koje nazivamo stresni poremećaj, a koje se manifestuje i na psihičkom i fizičkom nivou ne štedeći pri tom niti jedan sistem u tijelu.

METODOLOGIJA

Cilj samog rada se odnosi na ukazivanje nedostataka online učenja i njegovog prevazilaženja, a sam problem istraživanja se odnosi na utvrđivanje tih teškoća učenja u toku pandemije, odnosno transformaciju online nastave u redovnu nastavu. Istraživanje je urađeno u Osnovnoj školi Liješće, Opština Brod na uzorku od 200 učenika. Pomoću intervjua i ankete ispitali smo mišljenja učenika, uz saglasnost roditelja, vezano za funkcionisanje nastave u toku pandemije, te smo odgovore prikazali i u ovom radu. Zadaci:

- Ispitati stavove i mišljenja učenika o klasičnoj nastavi.
- Ispitati stavove i mišljenja nastavnika o online nastavi.
- Ispitati stavove i mišljenja učenika o posljedicama online nastave.

Generalna hipoteza

Klasičnom nastavom postižu se bolji i efikasniji rezultati rada, te dugotrajnije znanje u odnosu na online nastavu u toku pandemije.

REZULTATI

Tabela 1. Za koju nastavu se zalažete?

Table 1. Which teaching do you favor?

	Da	Ne
Online nastava	/	200 ili 100%
Redovna nastava	200 ili 100%	/

Na pitanje, koju nastavu više preferirate online ili redovnu?. “Svi učenici su odgovarali da više žele redovnu nastavu uz živu riječ i fizički kontakt”.

Na pitanje šta im je najviše predstavljalo problem u toku online nastave, navodili su sljedeće: “Nejasna uputstva, problem sa vezom, nejasni zadaci, kratko predavanje na tv-u, obimni domaći zadaci bez posebnih objašnjenja, nedruštenost, otuđenost i sl. “

Kako gledate na vaše znanje postignuto u toku online učenja? “Obično su govorili da je nepotpuno, da su im ostale tzv. “rupe” u znanju, i da jednostavno ne žele više nikad ovaj vid učenja. Navode da su imali problema is a roditeljima, jer im nisu bili u mogućnosti objasniti neke teže zadatke. Komunicirali su sa nastavnicima, ali to nije dovoljno kao što je to slučaj u razredu kada imaju na raspolaganju dovoljno vremena da pitaju šta i kako treba.”

Koliko ste bili aktivni u ovakvom načinu rada? “Kažu da su bili skoro skoro neaktivni, radili su samo ono što su morali i nisu imali skoro nikakvu motivaciju za učenje kao u redovnoj nastavi” (Tabela 1).

Tabela 2. Da li je kvalitetnije učenje klasičnom nastavom ili online učenjem?

Table 2. Is the quality of learning better through traditional teaching or online learning?

Klasična nastava	Online učenje
182 ili 91%	12 ili 9%

Ovaj zadatak nam pokazuje mišljenja i stavove učenika o razlikama između klasične nastave ili nastave uz pomoć informacionih tehnologija. Istraživanjem se željelo saznati mišljenje učenika o vrijednostima klasične nastave ili savremene online nastave. Htjelo se vidjeti kolika je razlika u učenju, motivaciji, interesovanju i napretku učenika jednim sistemom učenja, a kolika je drugim

sistemom učenja. Od ukupno 200 učenika, većina ispitanika 182 ili 91% se izjasnilo za klasičnu nastavu i smatraju da tako postižu bolji kvalitet. U razgovoru sa učenicima smo vidjeli da smatraju da im internet može pružiti mnoštvo informacija koje im pomažu u razumijevanju nastavnih sadržaja, ali u kombinaciji sa redovnom nastavom i takvim načinima rada im se pruža kvalitet i dugotrajnije znanje (Tabela 2). Dalje možemo navesti još jedan problem u toku online učenja koji se odnosi na prvačice koji su imali raznih problema i poteškoća:

Najgori problem je bio sa prvačicama kada smo njih pitali kako su oni funkcionisali u toku ove nastave u toku pandemije? “Rekli su da su bili skroz zbunjeni, da nisu imali osjećaj da je to škola i školska obaveza i da im je jako nedostajala učiteljica i drugari. Jednostavno žele da zaborave taj period u svom životu”.

ZAKLJUČCI

Mi vrlo dobro znamo da je nemoguće funkcionisati u današnje vrijeme bez tehnologije, pa čak i u obrazovnom svijetu ona je veoma potrebna. U školama su potrebne inovacije, koji će se upotrebljavati, međutim, na drugačiji način. Inovacije ili čak (ponekad) online nastava treba da prati redovnu nastavu i da je kombinujemo na nekim časovima, ali nikako ne može da bude osnovni način učenja i sticanja znanja, niti će ikad biti u mogućnosti da zamijeni živu riječ nastavnika i kontakt sa učenicima. Mi smo ljudi kojima mentalitet jednostavno nalaže društvo i društvenost, pa nam tako i djeca na sreću funkcionišu. Dobro je i vrlo korisno što se bar to nije izgubilo u današnjem sistemu izgubljenih vrijednosti, onih pravih vrijednosti. Nismo ni svjesni koliko smo srećni i vrlo uspješni što naša djeca, naši učenici i dalje žele da uče, da se druže i funkcionišu na jedan normalan ispravan način. Vrlo je pohvalno što su djeca iznijela problem na koje su nailazili u toku pandemije i online učenja. Potrebno nam je da znamo te nedostatke kako bismo mogli da ih mijenjamo, da cijenimo naše obrazovanje i školu, jer bez dobrog obrazovanja, nema ni dobrog društva.

LITERATURA

- Aschersleben, K. (1986). *Moderner Frontalunterricht: Neubegründung einer umstrittenen Unterrichtsmethode*. Lang.
- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- De Zan, I. (2005). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
- Gutović, V. (2005). *Razvojna psihologija, od fetusa do zrelosti*. Banja Luka: Fakultet za fizičku kulturu i sport.
- Poljak, V. (1985). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simić, K. (2015). *Osnove metodike nastave*. Brčko: Evropski univerzitet.
- Tomić, R. i Osmić, I. (2006). *Didaktika*. Tuzla: Denfas.

LEARNING AND PSYCHOLOGICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN DURING ONLINE TEACHING

Dragana Aleksić

University PIM, Faculty of Philosophy, Despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, gagalukic86@hotmail.com

ABSTRACT

Learning is a continuous process. If the usual way of work and teaching is interrupted, especially with first-graders, various problems, shortcomings and gaps occur, especially when there is no physical contact with the teacher, and when regular classes are deviated from. Research, as well as practice, have shown certain shortcomings in this way of working, as well as the psychological process and development of the child, which also indicates some of the shortcomings. Children are in constant contact with learning, from birth and the adoption of certain skills and habits. It is a well-known fact that a child develops psychologically from birth to adulthood through various stages. This should certainly be approached with caution, because there are a number of factors that affect this development, in our case we are talking about the impact of online teaching, as we stated at the beginning. First of all, everything starts from family upbringing, through preschool institutions, primary and secondary schools, peers, universities and society in general. Teaching and its process greatly affect the development of each individual. Today we have some of the consequences of online teaching. The students state that they are confused, they do not have clear information, everything is accelerated, they lack physical contact with the teacher, school and peers. Primary school students are particularly damaged, although the situation is similar with older students. Students are more independent, but they are still committed to regular classes. They often forget what they have learned, because they are only asked to satisfy their form. There is a big problem, which refers to the loss of permanent knowledge and its application in the future in practice, which is certainly not our goal. The goal is to create stable and capable, generations in the future, who will be ready for all challenges and successes. The aim of this paper is to point out the shortcomings of online teaching, and the main problem of the research we mentioned at the beginning, which certainly refers to the large gaps in online teaching, as well as excessive expectations that students need to meet, which we will explain in more detail. and explain further in the paper.

Keywords: Learning, students, psychological development, online teaching.